

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת דברים תשפ"ב

קנאת סופרים של שכנים טובים

אחינו בני עשו הישבים בשעיר... ונפנו ונעבר דרך מדבר מואב" (שם פסוק ח); אולם שם, בגבול מואב, הם נבלמו שוב על ידי דבר ה': "אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה כי לא אתן לך מארצו ירשה כי לבני לוט נתתי את ער ירשה" (שם פסוק ט). וכך קרה גם כאשר עברו על יד ארץ בני עמון (שם פסוק יח-ט).

והנה, כבר הורגלנו בקריאת פסוקי הפרשה, ואנחנו מקבלים כדבר מובן מאלינו את העובדה שקרובי משפחה אלו התיישבו בסביבתנו. אולם אנחנו רואים כעת שהיתה כאן תכנית - הם לא התיישבו שם מעצמם, הם יושבו שם בכוונה תחילה. היתה זו תכנית של הקב"ה שעמים אלו לא יותקפו על ידי צבאו של עם ישראל, אלא ישארו שכנים שלנו. בל נחשוב שדבר זה פשוט "קרה" בצורה כזו. לא, הם הוצבו שם בכוונה תחילה, כחלק מתכנית אלקית עליונה.

שכנים רעים

שכנים אלו לא היו שכנים שקטים החיים לעצמם. הם דאגו שנדע שהם שם! כל מי שלמד אפילו מעט נ"ך יודע שעמים אלו לא היו הטובים שבשכנים; הם היוו מטרד תמידי עבור עם ישראל במשך שנים על גבי שנים. "כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי את ישראל" (ירמיה יב, יד). הפסוק מדבר אודות אויבים משובעים אלו של עם ישראל שהטרידו והציקו להם ללא הרף. עמים אלו נקראים לנצח "שכני הרעים".

אולם כפי שנראה, שכנים אלו, אותם יישב הקב"ה על גבולותינו, נקראו בתואר זה בגלל סיבה שונה לחלוטין מאשר שנות ההטרדה המרובות שגרמו לעם ישראל לסבול. כעת נלמד מהו הפירוש האמיתי של "שכן רע". אולם דרושה לכך הקדמה, אז שימו לב היטב לדברים הבאים.

"שכן רע" על פי חז"ל

הגמרא מסכת ברכות (ח, א) דנה אודות אדם המתגורר בשכונה שיש בה בית כנסת, אולם הוא אינו מנצל עובדה זו. "אמר ריש לקיש כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע". חז"ל מעניקים לו תואר מיוחד של בושה, אות קלון: אדם זה הוא "שכן רע".

גיאוגרפיה על פי התורה

בפרשת השבוע אנחנו למדים אודות שכניהם של עם ישראל, העמים אשר התגוררו בסמוך לארץ כנען. כפי שנראה, מיקומם של עמים אלו לא היה מקרי, ויש כאן שיעור חשוב ביותר, אותו ביקש הקב"ה ללמד אותנו בכך שמיקם אותם במקומות אלו. אנחנו ננסה ללמוד את הנושא הזה, לא רק היכן מיקם הקב"ה כל עם, אלא לאיזו תכלית הוא עשה כך. כפי שנראה, יש כאן "גיאוגרפיה" אלקית, תכנית עליונה אותה הוציא הקב"ה אל הפועל.

והנה יש המתעניינים בלימודי גיאוגרפיה, אולם לימוד כזה ללא המבט הנכון משאיר את לומדיו עם ראש ריק וחסר תוכן. אנחנו נשתדל ללמוד "גיאוגרפיה" על פי התורה, ובכך נשיג ראש של תורה.

שכניהם של עם ישראל

"פנו וסעו לכם...", אומר הקב"ה לעם ישראל, "ראה נתתי לפניכם את הארץ, באו ורשו את הארץ" (דברים א, ז-ח). זה היה ציוויו של ה' לעמו כאשר התחילו לעשות את דרכם לארץ ישראל.

ובכל זאת, הדרך לארץ לא היתה ישירה. בעודם עושים את דרכם לכיוון ארץ כנען, הקב"ה לא נתן להם יד חפשית ללכת בכל דרך שירצו; הם לא הורשו להילחם כפי רצונם בעמים הסובבים אותם. כל צעד וצעד צריך היה להיות על פי התכנית האלקית - ישנם עמים שעתידיים היו להישמד לנצח, ויש אחרים שנגזר עליהם להמשיך ולשמש כשכנים של עם ישראל לזמן רב.

סיחון מלך האמורי וממלכתו הושמדו על ידי עם ישראל. גם עוג מלך הבשן אבד לנצח. כך גם העמים אשר ישבו בארץ כנען - זכרם נמחק לעולם ועד. אולם השי"ת התיר לאדום, עמון ומואב להישאר במקומם כשכנינו, ממש על גבול ארצנו, למשך שנים רבות.

תכנית עליונה

כאשר עם ישראל התקרב לארץ אדום, הזהיר אותם הקב"ה לבל יהינו להתקרב לשם, "אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר" (דברים ב, ה). אשר על כן, "ונעבר מאת

דיכאו אותנו בצורה קשה, ולכן הקב"ה אומר, "אני מתכוון להעניש את השכנים הרעים הללו". אך כיצד ניתן לייחס את הפסוק הזה למי שמכבד את בית הכנסת ולעולם אינו פוגע ברכוש בית הכנסת, אלא שהוא לא תמיד נכנס כשאחרים נכנסים. כיצד זה הופך אותו ל"שכן הרע" המוזכר בפסוק זה!?

שלושה סיפורי הצלחה

על כרחינו צריכים אנו לומר, שעמים אלו נקראו "שכנים רעים" מסיבה אחרת לגמרי ממה שהבנו עד כה. כמובן שהם היו אויבים שהטרידו אותנו במשך שנים רבות, אולם שכן רע הוא משהו מעבר לכך. שכן רשע פירושו מישהו שחי בקרבת מקום לאדם טוב שממנו הוא יכול ללמוד, אך הוא אינו משתנה לטובה! זהו שכן שאינו מנצל את שכנותו באופן הנכון!

כאשר הקב"ה הושיב אויבים אלו בסמוך לעם ישראל, כוונתו בכך היתה שהאויבים ילמדו מאיתנו ויהפכו להיות טובים גם כן. השומעים אתם? זהו חידוש גדול שהגמרא מלמדת אותנו: עמון, מואב ואדום הוצבו ליד ארץ ישראל בתקווה שהם יבחרו להיות שכנים טובים, ושיצא מהם משהו.

ובמידה מסוימת זה עבד. אנחנו יודעים שרות הגיעה ממואב. כיצד זה קרה? רק בגלל שמואב התגורר בשכנות לעם ישראל. אז כעת אנחנו יודעים מדוע הקב"ה יישב את מואב ליד גבולותינו - כדי שתצא מהם רות המואביה. רות היא תוצאה של תכנית אלקית, תכנית שממנה נולד דוד המלך. לעתים אנחנו שוכחים עובדה זו, שרות פירושה דוד המלך. אין ספק שמדובר בהישג גדול ביותר!

גם מעמון יצאה נשמה יקרה, הלא היא נעמה העמונית, אשתו של שלמה המלך ואמו של רחבעם המלך, ולמעשה היא אמם של שושלת מלכי בית דוד. רות באה ממואב ונעמה מעמון - פירושו של דבר הוא שמלך המשיח יגיע משתי נשים אלו, משני עמים אלו (עי' ב"ק לח, ב). זה לא עניין של מה בכך! זה אומר שהמשיח יבוא בזכותם של שכנים טובים. וכוונתו של ה' יתברך היתה שיהיו עוד כמו רות ונעמה, ושהן לא יהיו היחידות שיהיו מושפעים לטובה משכניהם הטובים.

ואמנם אין ספק שהיו עוד רבים כאלו. מאדום הגיעה עוד נשמה גדולה מאוד, הלא הוא המלך אגריפס הראשון, מלך יהודה. הוא גדל בין הגויים, וחי כמו גוי ברומא. אולם כשהקיסר מינה אותו למלך יהודה, הוא החליט להפוך לתלמידים של חכמי ישראל. הוא היה ירא שמים כל כך גדול, הוא היה כל כך אדוק וכל כך צנוע עד שהוא הפך להיות אהוב על העם כולו (עי' סוטה מא, א). אם כן, מאדום יצא לפחות צדיק אחד.

הבה ונחשוב במי מדובר כאן. לא כתוב בגמרא שאדם זה אינו מתפלל - הוא מתפלל, אלא שהוא מתפלל בבית. יתכן אפילו שהוא כן הולך לבית הכנסת לחלק מהתפילות. לדוגמה, הוא הולך לבית הכנסת לתפילת שחרית של שבת, אבל בליל שבת לא רואים אותו שם. כמובן שאנחנו דנים אותו לכף זכות, הלא יש עוד הרבה בתי כנסיות. אבל ידוע מה שהעולם אומר, "כשיש שני בתי כנסיות אתה לא נכנס לאף אחד מהם!"

אנשים הנוהגים כן לרוב אינם רואים בכך כל בעיה. חלקם אפילו מחזיקים את עצמם ליראים ושלמים! אולם הנה מגיע ריש לקיש, ויש לו תואר אחר לגמרי ליהודי זה, הרואה את שכניו הולכים לבית הכנסת, אבל הוא סוגר את התריסים כדי שאף אחד לא יראה אותו מתפלל בבית. ריש לקיש אומר לנו שהוא אינו "ירא ושלם" - הוא שכן רע! אותו התואר שניתן לעמים הרשעים שהתעללו בנו במשך מאות שנים!

וכמקור לדבריו מצטט ריש לקיש את הפסוק המדבר אודות שכנינו הרעים - עמון, מואב ואדום. מנין שהשכן שאינו מגיע לבית הכנסת נקרא שכן רע? "שְׁנַאֲמַר כֹּה אָמַר ה' עַל כָּל שְׂכֵנֵי הָרָעִים הַנִּגְעִים בְּנַחְלָה אֲשֶׁר הִנְחַלְתִּי אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל". ובהמשך הפסוק מתאר ירמיה הנביא את העונש שיוטל על עמים אלו על כך שהם היו שכנים כל כך רעים, עונש שמטיל ריש לקיש גם על השכן הרע הזה, "וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁגוֹרִם גְּלוֹת לוֹ וּלְבָנָיו שְׁנַאֲמַר הַנְּגִי נְתַשֵּׁם מֵעַל אֲדָמָתָם וְאֶת בֵּית יְהוּדָה אֶתוֹשׁ מִתּוֹכָם".

דרשות חז"ל

וכעת מתעוררת שאלה, כי הנה כאשר חז"ל דורשים פסוק מסוים, על אף שזו דרשה ולא המשמעות הפשוטה של הפסוק, עם זאת, חייב להיות קשר מסוים בין הדרשה לבין הפסוק, ולא יתכן שהדרשה מנותקת לחלוטין מפשט הפסוק. וכאן אנו ניצבים בפני מבוכה מסוימת, שהרי הפסוק אינו מדבר על שכנים שאינם מגיעים לתפילה, אלא על כאלו שיורים עלינו חיצים!

נדמיין לרגע אדם שבכל יום כשהוא עובר ליד בית הכנסת, הוא מרים אבן וזורק אותה לעבר בית הכנסת, ושובר שמשות חלון. איני יודע מדוע מישהו יעשה דבר כזה, אבל הבה נדמיין לרגע קט שכך אירע. בכל יום כשהוא עובר ליד בית הכנסת בדרכו לעבודה, הוא מרים אבן ושובר חלון. לאדם כזה אכן הגיוני מאוד לקרוא שכן רע. על שכן שכזה בהחלט אפשר לומר שמוכח מהפסוק שהוא נקרא שכן רע. אבל אם הוא רק עובר מבלי להיכנס, איזו ראייה יש מהפסוק שראוי הוא להיקרא בתואר זה של "שכן רע"?

אני מקווה שהשאלה ברורה. עמון, מואב ואדום הטרידו אותנו, התנכלו לנו, פרצו אל גבולותינו וניסו לכבוש את ארצנו. שוב ושוב הם נלחמו בנו. לפעמים הם

ה'. עד עכשיו היו בעולם שני עבדי ה', אדם וחווה, וכעת מגיעה תגבורת. כך התייחסה האם הראשונה אל הבן שנולד לה, כקנין למען ה', וזו הסיבה שהיא קראה לו "קין".

משמעויות משתנות

עם זאת, ישנה משמעות נוספת לשם זה, וכפי שיתבאר. אך תחילה עלינו ללמוד יסוד חשוב, והוא, שכאשר אנו לומדים חומש ומוצאים שתורה מבארת טעם מדוע ניתן שם מסוים, למרות שהתורה מספקת לנו הסבר לשם, הסבר זה אינו ממצה לגמרי את משמעות השם. השומעים אתם? גם כאשר התורה כותבת סיבה לשם, אל לנו לחשוב שבסיבה זו הסתיים העניין.

דוגמא לדבר, כאשר לאה ילדה את יהודה, היא קראה לו בשם זה כביטוי ל"הפעם אֹדָה אֶת ה'". היא כל כך שמחה שנולד לה בן נוסף, ואמרה, "מעתה אהלל את ה' אפילו יותר מבעבר". ולכן היא קראה את שמו יהודה, שמשמעותו "הוא יודה".

אולם אנו מוצאים שכאשר יעקב אבינו בירך את בנו, הוא אמר, "יְהוּדָה אֶתָּה יוֹדוּךְ אַחִיךָ" (בראשית מט, ח) - "יודוך" מלשון "הוד", כלומר "אחייך ירוממו אותך". רואים אנו אם כן שיעקב אבינו נתן לשמו של יהודה משמעות אחרת לגמרי; לאה דיברה על לרומם ולשבח את ה', ויעקב הבין זאת במובן של רוממותו של יהודה בעצמו, שזוהי משמעות שונה.

והנה באים חז"ל (במדרש שמואל) ומוסיפים משמעות נוספת לשם זה, משמעות מיוחדת במינה. חז"ל אומרים שפירוש השם יהודה הינו, "הוא עתיד להודות לה" - משום שמיהודה עתיד לצאת דוד המלך שישבח ויהלל את ה'. וכך אכן קרה - עד היום, העולם כולו מהדהד מ"שירי דוד עבדך" - כל התפילה שלנו בנויה ממזמורי התהילים.

משמעויות השם קין

העיקרון שעלינו לפעול על פיו הוא, שגם השמות שניתנו בתורה יחד עם טעם והסבר, אין זה אומר בהכרח שזהו ההסבר היחיד. ומכאן ניתן להבין שישנו רובד נוסף בהבנה מדוע חוה נתנה לבנה את השם קין: "וַתֵּלֶד אֶת קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת ה'". חוה אמרה, "ה', הנני אסירת תודה לך כל כך על כך שנתת לי תכלית בחיים - הצלחתי לקנות איש למענך, להביא אדם לעולם הזה כדי לעבוד אותך".

חוה אמרה, "קניתי! רכשתי לעצמי משהו; יצא לי משהו מהחיים". אשה הזוכה ללדת עוד ילד, היא זו שמקבלת הכי הרבה מהחיים. האם יש הישג גדול כמו להוליד צאצאים, בנים ובנות? זהו קנין אדיר.

נמצא שהפירוש של "קניתי" הוא, "קיבלתי משהו מהחיים", וכאשר חוה קראה לבנה קין, כוונתה היתה

אחריות כבדה

אולם הקב"ה פסק שכל זה אינו מספיק, כי שכן טוב הוא כזה שהולך "עד הסוף"! ומכאן הגיע הפסק הנצחי: "עַל כָּל שְׂכָנֵי הָרְעִים!" וכעת למדנו גם למה. עמים אלו נקראים שכנים רעים משום שהם לא הביטו אל מעבר לגבול, ולא השתדלו ללמוד משכניהם. עם ישראל היו אנשים יוצאי דופן, והיה הרבה מה ללמוד מהם. אבל השכנים המרושעים הללו שמרו על עיניים עצומות, הם אטמו את ראשם. זהו שכן רע מהסוג הגרוע ביותר!

ולפיכך לומדת הגמרא מכאן לאדם שיש לו בית כנסת טוב בשכונה, מקום שאחרים הולכים אליו על מנת להתפלל, לשמוע שיעורים, ללמוד מוסר - והוא אינו נכנס; הוא אינו מסתכל על שכניו על מנת ללמוד מהם ולהידמות אליהם. זהו שכן רע, שגרוע יותר ממי ששובר את חלון בית הכנסת!

התורה קובעת שאם אינך מנצל את ההזדמנויות שהקב"ה נותן לך, אז אתה שכן רשע בדיוק כמו עמון ומואב, וכל העונשים המוזכרים בפסוק הזה יחולו חלילה גם עליך. זו אחריות כבדה ביותר עליה אנחנו לומדים כעת, ואסור לנו לתת לדברים לחלוף ליד אוזנינו מבלי שתהיה להם השפעה עלינו.

מי שאינו מנצל את ההזדמנות לחקות את מעשיהם הטובים של שכניו, עליו לדעת שהוא כמו עצם בגרון של השכונה! שכן טוב מחפש תמיד לראות את דרכיהם הישירות של שכניו, ומנסה לרכוש אותן לעצמו.

שמות פופולריים

והנה, על מנת להבין את העניין קצת יותר טוב, נלמד כעת נושא שראוי לתשומת לבנו. כשאמנו הראשונה, הלא היא חוה, ילדה ילד בפעם הראשונה בהיסטוריה, היה עליה לבחור שם לבנה.

בימינו, כשאמא בוחרת שם לבנה או לבתה, זה לא מאורע מרעיש כל כך. בסך הכל, היא עברה ליד מודעה שהכילה שם שמצא חן בעיניה, וזהו זה - זה יהיה השם של הילד. ישנן כל מיני דרכים נוספות שבהם אנשים בוחרים שמות לילדיהם, והצד השווה שבהם שאין בהם משמעות כל כך עמוקה.

אולם במקור, כאשר ניתן שם, היתה לכך משמעות גדולה בהרבה - השם היה אמצעי חינוך. בפרט כאשר חוה נתנה שם לבנה, אין כל ספק ששם זה היה בעל חשיבות עליונה.

עלינו להבין, שכאשר חוה ילדה בפעם הראשונה בהיסטוריה, בוודאי היתה בה שמחה עצומה והתרגשות רבה. עד אז, רק הקב"ה ברא את בני האדם. והנה היא חזתה זה עתה בנס, שיצא ממנה בן אדם, מושלם לפרטי פרטי. ולכן היא קראה, "קָנִיתִי אִישׁ אֶת ה'" - כלומר למען

כאשר חוה נתנה לבנה את השם קין - קונה, גם ענין זה היה בכלל כוונתה. אין ספק שכללי הדקדוק הידועים לנו, היו נהירים לה פי אלף. היא התפללה שבנה יהיה קנאי, ושלעולם לא יהיה מרוצה מהישגיו; במקום זאת הוא צריך לראות מה אחרים משיגים בחייהם, ולקנא בהם. היא רצתה שהוא ינסה להתעלות אפילו על אביו!

וכך הוא אכן ניסה לעשות. הראשון שאי פעם הקריב קרבן לה' היה אדם הראשון, וכפי שאומרים חז"ל (עבודה זרה ת, א) שאדם הראשון הקריב שור בעל קרן אחת. וזו הסיבה שקין המשיך בדרכו של אביו והביא מנחה לה'; כי הוא למד מאימו שהוא חייב להיות קנאי. לכן הוא קינא באביו הגדול; כל דבר טוב שאביו עשה, רצה גם קין לעשות.

היופי שבקנאה

זוהי הקנאה הטובה שכל אדם נולד איתה. אין אדם בעולם שאין בו את רגש הקנאה - כל אדם נורמלי יכול לחוש את רגש הקנאה הומה בליבו, ואין ספק שרצון ה' הוא שכך יהיה. הקב"ה הטביע בשכלנו מידה זו של קנאה כדי שנרכוש דברים - זוהי תכליתה של מידה זו.

כמובן שמי שמעולם לא למד את הנושא אינו יודע למה נועדה מידה זו, ולכן הוא מכוון אותה בצורה לא נכונה. מידה זו סוערת בתוכו ו"תופסת" את האדם, אבל הוא מקנא בדברים הלא נכונים. לפלוני יש רכב יקר יותר ממני, לאלמוני יש בית יפה יותר, ועוד כל מיני דברים בלתי חשובים - בזה אנשים מקנאים. זהו בזבוז של אנרגיה טובה - לא זו המטרה של רגש זה. אתה לוקח רגש יפהפה ומבזבז אותו על הבל וריק.

הסכנה שבקנאה

לא רק שזה בזבוז, זה גם מסוכן, וכמו שאומר הפסוק (איוב ה, ב): "וּפְתָה תְּמִית קְנָאָה" - הפתי יומת על ידי קנאתו. הידעתם שיש אנשים שמתו כתוצאה מקנאתם? אדם הולך לחדר מיון כתוצאה מכאב מציק, ומגלה ל"ע שהוא חולה במחלה האיומה.

איך הכל התחיל? הוא אכל את עצמו מקנאה מכל מיני דברים בלתי חשובים, הדברים יצאו מכלל שליטה, ובכך הוא הביא על עצמו את המחלה. אנשים רבים כל כך חלו כתוצאה מקנאה. "וּרְקַב עֲצָמוֹת קְנָאָה". לא רק שהחולה מאבד ממשקלו עקב איבוד השומן כתוצאה מקנאתו, אלא זה גורם גם לעצמות להרקיב.

החיוניות שבקנאה

ונשאלת השאלה - מדוע ברא השי"ת מידה כזו, שבכוחה להרוס את חייו של האדם בצורה שכזו? התשובה היא, שמידה זו היא חיונית ביותר! אנו זקוקים לה כדי שלא נהיה שאננים, שלא נהיה שבעי רצון ממה שכבר יש לנו. אנחנו חייבים דחף חזק ושאיפה עזה לקנות את כל

שהוא ילך בעקבותיה. בכך שקראה לבנה "קין", נשאה חוה תפילה שבנה יהיה איש שעסוק בקניית קניינים, שישתדל להשיג לעצמו את כל הדברים שייגרמו לו להצליח בעולם הבא.

נצל את שמך

זאת ועוד, אין ספק שכאשר חוה אמו של קין נתנה לו שם זה, היא לא יצאה ידי חובתה בטקס קריאת השם בלבד. היא ציפתה מקין לעשות שימוש בשמו האצילי, ולהפנים בנפשו את הרוח הזו - שצריך להוציא מהחיים כל מה שרק אפשר. והיא דיברה איתו על כך כל הזמן. "קין בני, אתה יודע שכאשר נולדת נתתי לך את השם הזה, כי אני רוצה שתזכור תמיד שהשם שלך הוא מלשון 'קניתי'. אני רוצה שתהיה אדם שקונה ורוכש מעלות טובות".

והיא ציפתה ממנו שיחשוב על כך בכל פעם שהוא שומע שקוראים לו בשמו. בכל פעם שהיא קראה לו, "קין", בוא הנה והוצא את האשפה", או "קין, צא בבקשה אל השדה ועזור לאביך עם המחרשה", היתה בכך הוראה ברורה: "בני, לא הגעת לעולם הזה רק על מנת לחיות, קין - הגעת לכאן כדי לקנות, כדי לצאת עם דברים ביד!"

מה לקנות

אילו דברים מוטל עלינו לרכוש? זהו נושא בפני עצמו - ויידרשו לכך כמה וכמה שיחות. אבל חוה ראתה בעיני רוחה דברים גדולים שמצופה מהאדם לרכוש בעולם הזה. "קְנֵה חֶכְמָה... קְנֵה בִינָה" (משלי ד, ז) - לקנות חכמה ודעת דרכי ה'. לרכוש מידות טובות, הרגלים טובים ומעשים טובים - זה מה שהאם הראשונה רצתה מבנה הראשון.

וזהו תפקידנו בחיים. האדם הראשון שאי פעם נולד, קיבל שם אצילי כדי ללמד אותנו לקח אצילי, שכל הנוולדים בעולם הזה, מאז ועד סוף כל הימים, נולדו כדי להיות "קונים"! להשיג דברים בחיים, לקנות מצוות, לקנות תורה, לקנות מידות טובות, לקנות דעת, לקנות אמונה. לזה נועדו החיים, לקנות את כל הגדולה שניתן להשיג בעולם הזה.

לא באנו לעולם הזה רק כדי לחיות חיים שקטים ונחמדים, עם מעט "כיף" ו"בידור" כשרים מפעם לפעם. לא, לא זו המטרה. העולם הזה הוא רק הכנה לעולם הבא, ואנחנו כאן כדי להיות "קונים", לרכוש סחורה - יש הרבה מאוד דברים אותם מוטל עלינו להשיג במשך שהותנו כאן בעולם הזה.

קנייה וקנאה

אבל כאן עוד לא מסתיים הסיפור, כי כעת נלמד ש"קנה", מלשון קנין, קשור ל"קנא" מלשון קנאה. כל מי שלמד קצת דקדוק יודע שהאות ה' והאות א' הן אותיות מתחלפות, ו"קנה" - לקנות מהשני, ו"קנא" - לקנא בשני, קשורים זה לזה, שכן רק אדם שמקנא, יכול להפוך לקונה.

מהר", או שהם מתפללים אחרי זמן קריאת שמע. ולכן הוא מחליט לאמץ את העקרונות הללו. עקרונות שכאלה! הוא ממשיך להסתובב ולאמץ עוד ועוד עקרונות "טובים" מכולם, ובסופו של דבר הוא הופך לאיש של עקרונות! לאט לאט הוא אוסף את כל הדברים הרעים עד שהוא הופך ל"מוזיאון" של כל התכונות הבלתי רצויות.

הנהגה מעין זו היא ההפך משכנות טובה. שכן טוב בוחר בקפידה מה לחקות וממה ללמוד. הדוגמאות לחיקוי הן אינסופיות, כי לכל אחד יש מעלות שונות. בכל אדם תוכל למצוא לכל הפחות דבר אחד שעליך לנסות ולחטוף לעצמך. איך יתכן שאנשים נכנסים בשאננות לבית הכנסת ורואים שם יהודי שהמגיע להישגים נאים בלימודו, ואינם מרגישים שמץ של דחף לחקות אותו או אף להתעלות עליו? האם אין להם את האינסטינקט הטבעי הזה של קנאה כלפי השני?

האיש הזה קם מוקדם ומשתתף בשיעור המתקיים בבית הכנסת לפני תפילת שחרית. אדם אחר נשאר בבית הכנסת אחרי תפילת מעריב, בזמן שכל האחרים הולכים הביתה. יתכן שזה שקם מוקדם שב לביתו בשעה מוקדמת, וזה שנשאר מאוחר מגיע בשעה מאוחרת. אם תבין למה נועדה מידת הקנאה, אתה תנסה לקנות את שתי המעלות גם יחד!

אינך יכול לאמץ את שתיהן? בסדר, אבל עליך לקנות לפחות אחת מהן! כולנו צריכים להתחיל ולקנא באחרים ולקנות מהם דברים טובים. כאשר אתה רואה בבית הכנסת אברך שמאריך בתפילתו, או אפילו בחור צעיר - אמור לעצמך "גם אני רוצה את זה!" יהודי שמתגורר כמה רחובות ממך מתפלל בהתלהבות גדולה; הוא נהנה להתפלל; אז אתה מחליט שאתה הולך לקנות את זה. אתה מקנא בו! טוב מאוד! בכבוד רב - נסה לחקות אותו. תלמד להכניס את הלב שלך לתפילה.

אתה רואה יהודים שיודעים מסכתות שלמות? אל תהיה שאנן! "אני גם כן צריך לדעת מסכתות! למה שאני לא אעשה סיומים כמו שהוא עושה?"

גלגולה של ישיבה

זכינו ובשכונת פלטבוש הסמוכה שוכנת ישיבת מיר. האם אתם מבינים מה משמעות הדבר עבורנו? זו ברכה עצומה! אין אנחנו מספיקים להודות להשי"ת על כך שנתן לנו שכנים שכאלה. אולם עבור אנשים רבים הדבר מהווה בעיה רצינית. אתם חושבים שזו טובה לכולם? הו לא, עבור שכנים רעים זו אינה טובה כלל וכלל. עד שהישיבה

המעלות הטובות, ההשקפות הנכונות והמעשים הטובים של שכנינו.

קנאה פירושה שאם אתה רואה יהודי שמתפלל שמונה עשרה בצורה טובה וראויה, אתה אומר לעצמך, "זה משהו שאני רוצה לקנות! אעשה כן אף אני". אם אתה רואה מישהו שמגיע להישגים בלימודו, ברכישת מידות טובות או ביצירת חיי נישואין שלווים ומאושרים, ואתה מקנא בו, בזה אתה עושה שימוש במידת הקנאה כפי כוונת השי"ת. זהו שאמרו חז"ל (ב"ב כא, א): "קנאת סופרים תרבה חכמה".

כעת אנחנו יודעים למה נועדה הקנאה - היא נועדה עבוד תכלית החיים! זו הסיבה שנתן לנו הקב"ה דחף עוצמתי שכזה, והאדם החכם מנצל את קנאתו להתחדש תדיר, ולהוסיף עוד ועוד צדקות. זוהי תכלית החיים, לרכוש את כל המעלות הטובות ולהשתפר כל הזמן.

איזה מין שכן אני?

ומכאן נשוב לתחילת דברינו. עמום ומואב נקראו "שכני הָרָעִים", לא רק משום שהציקו לנו לאורך ההיסטוריה, אלא כי הם היו שכנים של אנשים טובים - האנשים הטובים ביותר, הלא הם עם ישראל - והם לא ניצלו הזדמנות זו כדי לקנא בדרכיהם ולחפש כיצד לחקות אותם.

וכעת אנחנו לומדים שבעצם כולנו שכנים טובים או חלילה להפך. בעיוורונם, אנשים בדרך כלל מתעלמים מכל הסובבים אותם; הם חושבים שלאף אחד אין דברים שכדאי ללמוד מהם, ולכן כל אדם ממשיך ללכת בדרך המוכרת לו מימים ימימה.

אולם למדנו עכשיו שאחת הסיבות לכך שאנחנו נמצאים בעולם יחד עם אנשים נוספים היא בגלל שיש דברים שאנחנו צריכים ללמוד מהם. זו הדרך לנצל את שכניך ומכריך - להציב לנגד עיניך את כל התכונות הטובות שלהם. כאשר אתה מבחין במעלה מכל סוג שהיא אצל מישהו, עליך לקנא בו ולנסות לרכוש אותה גם כן. אל דאגה - זה לא יבוא על חשבוננו.

לכל אחד יש מעלות

ישנם אנשים שמוצלחים מאוד בלחקות אחרים, אלא שמה שתופס את תשומת לבם הם דוקא הדברים השליליים שנמצאים אצל הסובבים אותם, ואת זה הם מאמצים לעצמם. הנה לנו יהודי שאומר לעצמו, "בשטיבל הזה והזה - אני לא רוצה להגיד את השם - מתפללים

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670

תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

אותנו החובות הלבבות. שכן נוסף הוא בעל מידות טובות ודרך ארץ. יש עוד יהודי - שנוצר את פיו ולשונו; הוא לא מדבר הרבה, וגם כשהוא פותח את הפה הוא מדבר בצורה שקולה ומדודה, ונזהר מלדבר על אנשים אחרים. "אה! כך הייתי רוצה להיות!" תנסה לרכוש את זה ממנו.

דוגמא נוספת: הנה לנו עקרת בית שעומדת על רגליה כל היום כולו ומתוך נאמנות רבה מכינה אוכל ודואגת לכל בני הבית. זהו לקח שכדאי לכל אחת לקחת, כיצד להיות נאמנה למשפחתך, ולחשוב על אחרים במשך כל היום כולו. לעקרות הבית הללו מגיע כל הכבוד הראוי, על כך שהן חיות חיים שכל כולם הקרבה עצמית. יש נשים שבעודן מבשלות, חושבות אודות עניני השבת שנתבארו כאן בעבר. היא עומדת על יד הכיריים כמו הכהן הגדול בקדש הקדשים. מדוע כל אשה אינה יכולה לחקות את זה?! בוודאי שכל אחת יכולה.

הנה אדם שהוא בעל צדקה. אל תסתכל על כך בשווין נפש - תתלהב מזה! תשאף גם אתה להיות כמוהו! ישנה אשה המוכרת לי, המתגוררת לא הרחק מכאן, שעסוקה תמיד בעזרה לעניים. היא שולחת תמיד חבילות לנזקקים. היא אוספת בגדים ושולחת אותם לאנשים הזקוקים להם. היא גם עוזרת לכלות עניות להינשא. היא עושה עוד הרבה דברים טובים. איך יתכן שאנחנו מתגוררים ממש כאן בסמוך, במרחק קצר ממנה, ואיננו עושים שימוש בדוגמא הנפלאה הזו הניצבת מול עינינו?

בית של תורה

לפעמים רואים זוג, שמונעים מעצמם דברים רבים על מנת שהבעל יוכל להישאר ככולל למשך שנים רבות. הם חיים בדירה קטנטנה באחד השיכונים הגרוועים בעיר. היא הולכת לעבודה כל יום, בנוסף לכך שמדי פעם המשפחה מתרחבת. בעלי השאיפות הללו חיים חיים של תורה! איך זה שאנשים לא מקנאים בהם? במקום להסתכל עליהם מלמעלה ללמטה, תתחילו להסתכל עליהם מלמטה ללמעלה; עליהם צריך להסתכל גבוה מאוד!

כולם צריכים לקנא במספר הילדים שיש להם. זהו דבר נפלא שצריך לחקות אותו. ילדים! משפחה עם הרבה ילדים! כולם צריך להרגיש, "הלוואי שיכולתי לעשות דבר כזה!" כולנו זוכרים כיצד "וַתִּקְנָא רָחֵל בְּאֶחָתָהּ" (בראשית ל, א) אין לנו כלל השגה עד כמה עמוקה היתה קנאתה כשראתה איך שאחותה רוכשת הישג אדיר כל כך, בזמן שהיא נשארה מאחור.

רחל הבינה מה המשמעות של להביא ילד לעולם. היתה לה את המסורת המסורה לה מדור לדור, המסורת של "קְנִיתִי אִישׁ אֶת ה'", והיא רצתה גם כן לקנות דברים בעולם הזה. הדבר גרם לה להתפלל בחזקה - היא שפכה את לבה בתפילה, ולבסוף, רק בגלל רצונה העמוק לקנות את מה שהיה לאחותה, חנן אותה ה' יתברך בילד משלה.

קבעה את מושבה כאן, פלטבוש היתה פטורה מה"מחייב" הזה, שכן היא היתה שממה רוחנית. מה כבר ניתן היה לצפות מאנשים? אולם כעת שמבצר התורה עבר לשכון בקרבם, המצב כבר לא כל כך פשוט עבורם, שכן מעתה מצפים מכל אחד ואחד להיות שכן טוב!

אגב, כעת אנחנו יודעים מדוע ישיבת מיר הוגלתה לפלטבוש. בעבר שכנה הישיבה במיר, עיירה קטנטנה בפולין, והיו לה הרבה מאוד שכנים. כל עוד הקב"ה ראה שהיהודים שהתגוררו בעיירות בפולין תפקדו כשכנים טובים וניצלו את הישיבה בכך ששלחו את בניהם ללמוד בה ולהביא את רוח התורה חזרה לעיירותיהם, אז הם היו ראויים לישיבת מיר. אבל כאשר ראה ה' שהעיירות בפולין, ובליטא מתחילות לשלוח פחות ופחות מבניהם לישיבה, אז הוא אמר: "כעת אתם הופכים לשכנים רעים, ואם כך, יש לי מקום טוב יותר עבור הישיבה. פלטבוש זקוקה לישיבת מיר!"

ועכשיו אחריות גדולה מוטלת על כתפינו. מדוע איננו משתפרים כתוצאה מהעובדה שהישיבה נמצאת כאן? כל אחד ואחד מאיתנו חייב להתחיל לקנאות בהם! "מה, רק לבחורים הצעירים מותר ללמוד בהתמדה?! למה שלא ננהג כך גם אנחנו?!"

שלוחות של ישיבת מיר

שכן טוב אומר לעצמו, "אם הם יושבים ולומדים, אז גם אם אין לי את האפשרות להגיע לישיבה בכל יום כפי שהם עושים, אבל לפחות אבוא בלילות שבת הארוכים, בשבת בוקר ובשבת אחר הצהריים".

אינך יכול ללכת ללמוד בישיבה? אז תתכנסו יחד, כמה חברים, ובנו לכם "ישיבת מיר" משל עצמכם בבית הכנסת שלכם! אם לא תצליח למצוא אנשים כאלו בבית הכנסת, אז שב בביתך ובנה את "ישיבת מיר" שם!

אם ברצונך להיות שכן טוב בעיני ה', עליך לחקות את בחורי הישיבה עד כמה שתוכל. "במוצאי שבתות, במקום לבזבז את חיי וללכת לבקר את הדוד בשכונת קראון הייטס, אנהג כמו בחורי הישיבה המבלים את מוצאי השבת בבית המדרש. אני גם כן רוצה להיות גדול בתורה". תתפלאו לשמוע, אך גם מי שהתחיל ללמוד בשלב מאוחר בחייו, יכול להפוך לתלמיד חכם גדול ביותר, אם רק ינצל את זמנו הפנוי.

חסידי ואנשי מעשה

השכנים שיכולים לשמש לנו כדוגמא לחיקוי הם אינסופיים - אם רק נפתח את העיניים. אולי יש לך שכן שהוא חסיד המתחסד עם קונו, עבד ה' אמיתי. הוא מצליח בעבודת האמונה והופך לבעל דעת; אתה רואה שהוא משקיע את ליבו במחשבה אודות השי"ת כפי שמדריך

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

מבחן עבורנו

שאלה:

איזו עצה יוכל הרב לתת כדי לסייע לי
בשמירת העיניים?

תשובה:

הנקודה הראשונה היא כך: כאשר הראש שלך ריק מתוכן, כל מיני שטויות ודברים לא טובים יחדרו אל תוכו, מה שאין כן כאשר הראש מלא במחשבות טובות. אפילו את השיעורים שאתה שומע כאן - הקפד לחשוב עליהם כל הזמן, נסה לחשוב כיצד לקיים את הדברים ששמעת. וכשאתה לומד, גם כאשר אתה לומד הלכה, הקפד למלא את ראשך ברעיונות ובמושגים הללו, גם כשעוזבים את הספר, גם כשיוצאים מבית המדרש. ואז, כאשר דעתך מלאה במחשבות טובות, כל המחשבות והמראות המרושעות לא יהיו מסוגלות להיכנס אליה כל כך בקלות. זהו הענין הראשון, הדבר החשוב ביותר - לשמור את דעתך מלאה במחשבות של תורה.

עצה נוספת, כשאתה הולך ברחוב - תסתכל על המדרכה. אל תסתכל ימינה או שמאלה - אלא אם כן אתה חוצה את הכביש. כשחוצים את הכביש צריכים להביט שמאלה ימינה, שמאלה ימינה, אבל אחרת, תסתכל רק על המדרכה. תלמד היטב את הבטון במשך כל הזמן שאתה הולך. שמור את עיניך מכוונות כלפי מטה. אתה תתפלא כמה עצה זו תועיל לך.

נקודה נוספת שחשוב לזכור, וזהו עוד רעיון שאמור לעזור לך, שכל האנשים מסביבך הם בהמות; רחמנות עליהם! כולם שרויים ללא שום דעת. הם לא חשבו על הקב"ה אפילו פעם אחת במשך כל חייהם. אפילו לא פעם אחת! אז איך תוכל להשוות את עצמך אליהם? הם כמו בהמות. "ורוממתנו מכל הלשונות" פירושו שצריכה להיות לך חשיבות עצמית מסוימת מכיון שאתה יהודי. דע מי אתה! אל תביט על אף אחד אחר. מה הם בשבילך? אלו הם אנשים המבזבזים את חייהם. אבל אתה חי בצורה אחרת. אתה חי עם ה' שנמצא בדעתך. אז תסתכל רק על המדרכה.

יש כאן לימוד עצום שאנחנו לומדים כעת. כל אחד ואחד מאיתנו צריך להשתדל לקנאות ולרכוש דברים טובים כל ימי חייו. זהו הלקח של התכנית הגאוגרפית האלקית עליה דיברנו בראשית דברינו - אחת הסיבות לכך שהקב"ה שם אותנו היכן שאנחנו, עם השכנים והמכרים שיש לנו, היא כדי שנהיה שכנים טובים בכך שנלמד ממעלותיהם הטובות.

זהו אחד הלקחים הגדולים שלמדו חכמינו מפרשת השבוע - כיצד הקב"ה יישב את העמים על גבולות ארץ כנען כדי לבחון אותם - האם יהיו שכנים טובים או לא? והלקח החשוב ביותר הוא עבורנו - האם נהיה שכנים טובים, נקנא בכל הדברים הטובים שמסביבנו, ונשאף לחקות אותם?

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

שכנים של בית המקדש

ההזדמנות הטובה ביותר ללמוד משכנים טובים היתה בזמן בית המקדש, כשהשכינה שכנה בינינו וצדיקים הקיפו אותנו מכל עבר. יכולנו ללכת ברחובות ירושלים ולראות נביאים, נזירים, כהנים וחכמים. ואחת הסיבות לחורבן ולגלות היתה בגלל שהיינו שכנים רעים ולא השכלנו ללמוד מהם.

בלי נדר, השבוע נעשה מאמץ ללמוד מהטוב של השכנים המקיפים אותנו. בכל יום נבחר אדם אחד שעמו אנחנו באים במגע לעתים קרובות, נלמד מעלה אחת טובה שלו, וננסה לרכוש אותה.

בהיותנו שכנים טובים נזכה להתגשמות הפסוקים בירמיה (יב, טו): "וְהָיָה אֶחָדֵינוּ נִתְּשֵׁי אֹתָם אָשׁוּב וְרַחֲמָתִים וְהִשְׁבַּתִּים אִישׁ לְנַחְלָתוֹ וְאִישׁ לְאָרְצוֹ", במהרה בימינו אמן.